ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА І НАПРЯМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Ю. Масюк, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0001-6445-806X

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

<https://doi.org/10.31734/economics2021.28.067>

Масюк Ю. Оцінка фінансової стійкості підприємства і напрями її забезпечення

У статті досліджено аналіз теоретичних досліджень та підходів щодо визначення сутності поняття «фінансова стійкість» та показників, що її характеризують. Виходячи з проведеного аналізу можна зробити висновок, що фінансова стійкість підприємства полягає в підтримці стабільного фінансового стану в довгостроковій перспективі з урахуванням динамізму кількісних і якісних показників розвитку суб'єкта господарювання під впливом певних чинників.

Виділені чинники, що впливають на фінансову стійкість підприємства, які умовно можна поділити на внутрішні (залежать від системи управління діяльністю суб'єкта господарювання, яка сформувалася на підприємстві) і зовнішні (на які підприємство не має безпосереднього впливу, як правило, поділяються на чинники прямого і непрямого впливу).

Порівняно підходи різних науковців до оцінки фінансової стійкості підприємства. Проведено оцінки фінансової стійкості підприємства з використанням даних фінансової звітності сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю. За змістом та інформаційним забезпеченням розрахунку відносні показники фінансової стійкості доцільно об'єднати у три групи: показники структури капіталу; показники стану оборотних активів; показники стану основного капіталу.

Для забезпечення фінансової стійкості і збільшення ефективного використання власного капіталу запропоновано: сформувати резервний капітал у розмірі 25 % від статутного капіталу з розміром щорічних відрахувань 5 % від чистого прибутку; збільшити прибуток товариства, завдяки чому збільшиться частка витрати власного капіталу загалом; збільшити частку власного капіталу в структурі балансу за рахунок зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів, якими можуть виступати додаткові пайові внески учасників.

Ключові слова: аналіз, капітал, коефіцієнт, підприємство, підходи, показники, стійкість, чинники, фінансовий стан.

Masiuk Yu. Assessment of the financial stability of an enterprise and the directions of its provision

The article examines the analysis of theoretical research and approaches to determining the essence of the concept of «financial stability» and the indicators that characterize it. Based on the analysis, we can conclude that financial stability of the enterprise is to maintain a stable financial position in the long run, taking into account the dynamism of quantitative and qualitative indicators of economic development under the influence of certain factors.

The selected factors affecting the financial stability of the enterprise, which can be divided into the internal (depending on the management system of the entity, which was formed at the enterprise) and external ones (over which the enterprise has no direct influence, are usually divided into direct and indirect effects).

The approaches of different scientists to the assessment of the financial stability of the enterprise are compared. The financial stability of the enterprise was assessed using the data of the financial statements of the limited liability agricultural company. According to the content and information support of the calculation, the relative indicators of financial stability should be combined into three groups: indicators of capital structure; indicators of current assets; indicators of fixed capital.

To ensure financial stability and to increase the efficient use of equity, it is proposed to: form a reserve capital of 25 % of the authorized capital with the amount of annual contributions – 5 % of net income; increase the company's profit, which will increase the share of capital expenditures in general; increase the share of equity in the structure of the balance sheet due to external sources of formation of own financial resources as which may be additional share contributions of participants.

Key words: analysis, capital, ratio, enterprise, approaches, indicators, stability, factors, financial condition.

Постановка проблеми. В Україні багато хто будує свій бізнес на використанні залучених позикових коштів, і це поширена світова практика. Однак надмірне використання позикових коштів вважається ризикованим, оскільки це може при-

звести до фінансової неспроможності підприємства. Визначення ознак неспроможності підприємства є вельми складною проблемою. Оцінка фінансової стійкості – це інструмент виявлення неблагополучної ситуації в економіці підприєм-

ємства. Вона дає змогу не тільки констатувати поліпшення або погіршення фінансового стану підприємства, а й виміряти ймовірність його банкрутства, а за можливості запобігти виникненню останнього.

Фінансова стійкість підприємства – наймісткіший, концентрований показник, що відображає ступінь безпеки вкладення коштів у підприємство. Управління та оцінка фінансової стійкості є дуже важливим завданням керівництва суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженнями у сфері фінансової стійкості підприємств займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: І. Т. Балабанов, Н. П. Борецька [1], Л. Т. Гіляровська [2], А. В. Гуменюк [3], А. І. Ковальов, Л. А. Лахтіонова [4], Н. П. Любушкін, Н. А. Мамонтова [5], Є. А. Маркарян, К. В. Міщенко, Є. В. Негашев, Н. А. Русак, Г. В. Савицька [7], В. І. Терехін, Ю. С. Цал-Цалко [8], А. Д. Шеремет та ін.

Незважаючи на безліч наукових робіт у цій галузі, деякі проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення високого рівня фінансової стійкості не досліджені в повному обсязі, що й зумовило актуальність дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є розкриття сутності поняття фінансової стійкості підприємства та оцінка фінансової стійкості підприємства і напрямів її забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Варто підкреслити, що дослідження фінансової стійкості підприємств у нашій країні тільки набирає обертів, і в процесі розгляду цього питання доводиться зіштовхуватися з низкою проблем. Одна з них полягає в тому, що на сьогодні у фінансовій літературі немає загального підходу до встановлення сутності фінансової стійкості.

У сучасній фінансовій науці можна зустріти різні визначення фінансової стійкості підприємств. Основні вчені-економісти при термінологічному позначенні цієї фінансової групи застосовують багато в чому схожі фінансові характеристики.

Так, наприклад Ю. С. Цал-Цалко визначає, що «фінансова стійкість – це стан активів (пасивів) підприємства, що гарантує постійну платоспроможність» [8].

Колектив авторів під керуванням Л. Т. Гіляровської визначає фінансову стійкість підприємства так само, як забезпеченість чи малоза-

безпеченість підприємства грошовими коштами з метою забезпечення його господарської роботи [2].

Лахтіонова Л. А. дає таке визначення фінансової стійкості: «... це динамічна інтегральна характеристика здатності системи трансформації ресурсів та ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовища» [4].

Мамонтова Н. А. під фінансовою стійкістю має на увазі «такий стан підприємства, за якого забезпечуються стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва продукції, розширення й оновлення виробництва» [5].

Водночас Г. В. Савицька розглядає фінансову стійкість як «здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів, які є гарантією його постійної платоспроможності та інвестиційної привабливості в межах допустимого рівня ризику» [7].

Автори В. Я. Плаксієнко та О. С. Ткаченко «розглядають фінансову стійкість в контексті процесу економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств, ціль якого полягає у покращенні економічного стану сільськогосподарських підприємств та запобіганні банкрутства» [6].

Загалом фінансова стійкість підприємства – це концепція характеристик, які відображають наявність, розміщення і використання ресурсів, економічну стабільність підприємства, ліквідність балансу. Характеризується платоспроможністю, прибутковістю, ефективністю використання активів і грошових коштів, ліквідністю.

На підставі проведеного аналізу економічної літератури з питань фінансової стійкості підприємства можна зробити висновок про те, що до теперішнього часу не сформовано єдиного підходу, що визначає сутність фінансової стійкості підприємства. На нашу думку, у сучасних умовах трактування «фінансової стійкості» повинно мати такі особливості:

- визначення фінансової стійкості має враховувати комплексний підхід до цього поняття, включаючи як кількісні, так і якісні показники;
- фінансова стійкість не повинна розглядатися як одноразовий показник, тому у визначенні цього поняття обов'язково необхідно враховувати принцип динамізму зміни внутрішнього середовища суб'єкта господарювання;

- фінансова стійкість повинна враховувати не тільки стабільність підприємства в теперішніх умовах господарювання, а й мати досить стійкий потенціал розвитку в довгостроковій перспективі.

Виходячи з викладеного можна дати таке визначення: фінансова стійкість підприємства полягає в підтримці стабільного фінансового стану в довгостроковій перспективі з урахуванням дина-

мізму кількісних і якісних показників розвитку суб'єкта господарювання під впливом певних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, в якому він функціонує.

На фінансову стійкість підприємства впливає величезне розмаїття чинників, які умовно можна поділити на внутрішні і зовнішні (див. рис.).

Рис. Чинники, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

Зовнішні чинники, на які підприємство не має безпосереднього впливу, як правило, поділяються на чинники прямого і непрямого впливу. При цьому чинники прямого впливу діють як своєрідні обмеження. До чинників прямого впливу насамперед відносять такі умови, як зміна законодавчої бази, різних аспектів податкової системи, ринкових механізмів тощо.

Усі внутрішні чинники повною мірою є залежними, отже, підприємство може проводити коригування стратегії, спрямоване на підвищення фінансової стійкості, впливаючи на ці чинники різними методами. Серед внутрішніх чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства, як правило, виділяють такі, як склад і структура активів, а також стратегія управління активами, склад і структура наявних фінансових ресурсів, стратегія й тактика управління фінансовими ресурсами, зміна вартості підприємства в динаміці тощо. Отже, внутрішні чинники безпосередньо залежать від системи управління підприємства і його стратегії розвитку.

Автори Н. П. Борецька та К. В. Міщенко виділяють такі чинники, як «конкурентоспроможність продукції (робіт, послуг); стан підприємства на товарному ринку; залежність підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів;

ділова репутація підприємства; наявність неплатоспроможних дебіторів; ефективність господарських і фінансових операцій» [1].

Отже, можемо дійти висновку, що кожному підприємству необхідно аналізувати всі чинники впливу на фінансову стійкість, прогнозувати можливі наслідки дії того чи іншого чинника, враховуючи особливості здійснення своєї фінансово-господарської діяльності, і оперативно приймати рішення, які забезпечать загальне покращання фінансового стану підприємства.

При оцінці фінансової стійкості основним методом, що використовується в процесі її аналізу, є метод відносних показників. На основі даних фінансової звітності, а саме форми фінансової звітності № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», розраховують різні коефіцієнти фінансової стійкості.

Порівняння різних підходів дослідників до оцінювання фінансової стійкості підприємства (табл. 1) дає підстави стверджувати, що найбільш вживаними є коефіцієнт автономії, коефіцієнт співвідношення коштів власних і залучених, коефіцієнт довгострокового залучення коштів позикових, коефіцієнт маневреності власних засобів оборотних і коефіцієнт ціни реальної.

**Систематизація використання відносних показників
для оцінки фінансової стійкості підприємства**

Автор Показник	Г. В. Савицька	І. Т. Балабанов	Є. В. Негашев	А. Д. Шеремет	В. І. Терехін	Є. А. Маркарян	Н. А. Русак	Н. П. Любушкін	А. І. Ковальов	В. В. Ковальов	В. Г. Артеменко	А. С. Олексюк
Коефіцієнт автономії	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Коефіцієнт залежності фінансової	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
Коефіцієнт співвідношення коштів залучених і власних	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Коефіцієнт співвідношення коштів власних і залучених	-	-	+	+	-	+	+	+	+	-	+	+
Коефіцієнт автономії джерел запасів і витрат	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-
Коефіцієнт заборгованості короткострокової	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-
Коефіцієнт заборгованості кредиторської	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	+
Коефіцієнт довгострокового залучення коштів позикових	-	-	+	+	-	+	+	-	-	+	+	+
Коефіцієнт маневреності засобів власних оборотних	-	-	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+
Коефіцієнт маневреності капіталу власного	+	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+

Під час оцінювання фінансового стану підприємства із застосуванням системи показників ключовим моментом виступає порівняння фактичного рівня показників із їх значеннями нормативними. Важливість застосування нормативних значень для показників ґрунтується на завданнях аналізу фінансового стану підприємства. Результати дослідження нами наукових і методичних джерел із питань оцінювання і керування фінансовою стійкістю підприємства свідчать, що в умовах сьогодення не існує єдиного підходу в цьому питанні.

Однією з головних характеристик фінансового стану підприємства є стабільність у здійсненні діяльності. Саме показники оцінки фінансової стійкості дадуть висновок щодо стану підприємства. Алгоритм проведення оцінки фінансової стійкості підприємства з використанням даних фінансової звітності СТОВ «Дніпро-Н» Ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» наведено у табл. 2.

Аналізуючи показники табл. 2, доходимо висновку, що підприємство за останні п'ять років мало належну кількість капіталу, оскільки коефіцієнт автономії є в межах нормативного значення 0,5

за 2017–2019 рр. і збільшився на 22,72 %. Оборнений показник до коефіцієнта автономії – коефіцієнт концентрації залученого капіталу, навпаки, знизився на 16,02 %. Спостерігається збільшення коефіцієнта фінансування на 46,14 % та зменшення коефіцієнта фінансового ризику на 31,57 %.

Показники стану оборотних активів свідчать про значне зменшення маневреності капіталу – 83,03 %, що, своєю чергою, є досить негативним відповідно до функціонального стану підприємства. Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів у 2017 і 2019 рр. має значення, менше від нормативного 0,1, що призвело до його зменшення на 0,42 відсоткового пункта. Підприємство не досить забезпечене запасами, про що свідчить коефіцієнт забезпеченості запасів, який має менше значення за нормативне за 2016–2019 рр. Дослідивши показники стану оборотних активів, можна зробити висновок, що сільськогосподарське підприємство не в повному обсязі забезпечене відповідними активами. Аналіз показників стану основного капіталу свідчить про зменшення всіх показників, крім коефіцієнта реальної вартості основних засобів у майні, який збільшився на 17,69 %.

Таблиця 2

Оцінка фінансової стійкості СТОВ «Дніпро-Н» за 2015–2019 рр., тис. грн

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відношення 2019 р. до 2015р., %
1. Показники структури капіталу									
1.1	Коефіцієнт автономії	Ф.№1: 1495 / 1900	>0,5	0,414	0,423	0,506	0,575	0,508	122,72
1.2	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	Ф.№1: (1595+1695+1700) / 1900	<0,5	0,586	0,577	0,494	0,425	0,492	83,98
1.3	Коефіцієнт фінансування	Ф.№1: 1495 / (1595+1695+1700)	>1	0,705	0,732	1,024	1,351	1,031	146,14
1.4	Коефіцієнт фінансового ризику	Ф.№1: (1595+1695+1700) / 1495	<1	1,418	1,366	0,976	0,740	0,970	68,43
1.5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Ф.№1: 1595 / (1495+1595)	Зменшення	0,595	0,866	0,968	0,977	0,988	165,96
1.6	Коефіцієнт структури залученого капіталу	Ф.№1: 1595 / (1595+1695+1700)	Збільшення	0,479	0,113	0,034	0,032	0,012	2,57
2. Показники стану оборотних активів									
2.1	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Ф.№1: 1495+1595-1095	Збільшення	4014	2489	1120	2918	681	16,97
2.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	Ф.№1: (1495+1595-1095) / 1195	>0,1	0,469	0,187	0,090	0,212	0,045	9,52
2.3	Коефіцієнт забезпеченості запасів	Ф.№1: (1495+1595-1095) / (1100+1110)	>0,5	0,497	0,198	0,095	0,231	0,049	9,91
2.4	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Ф.№1: 1165 / (1495+1595+1095)	Збільшення	0,002	0,009	0,006	0,016	0,009	399,96
3. Показники стану основного капіталу									
3.1	Коефіцієнт реальної вартості майна	Ф.№1: (1010+1100+1110) / 1300	Збільшення	0,952	0,954	0,960	0,948	0,944	99,17
3.2	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Ф.№1: 1010 / 1300	Збільшення	0,410	0,361	0,464	0,470	0,483	117,69
3.3	Коефіцієнт накопичення амортизації	Ф.№1: (1012+1002) / (1011+1001)	Збільшення	0,289	0,287	0,253	0,265	0,270	93,54
3.4	Коефіцієнт співвідношення активів оборотних і необоротних	Ф.№1: 1195/1095	Збільшення	1,352	1,701	1,105	1,094	1,037	76,73

Встановлення стійкого фінансового стану можливе в умовах достатньої кількості власного капіталу, за ефективного використання активів, належного рівня рентабельності із врахуванням ризиків операційних та фінансових, за достатньої ліквідності, стабільних доходів та значних можливостей залучення позикових коштів. З метою забезпечення фінансової стійкості підприємство повинно мати гнучку структуру капіталу, здатність організувати його рух у такий спосіб, щоб забезпечити безперервне перевищення доходів над витратами з метою збереження платоспроможності та створення умов для самофінансування. Стійкість фінансового стану підприємства залежить від оптимальної структури джерел капіталу (від співвідношення власних та позикових коштів), від структури активів підприємства та насамперед від співвідношення коштів основних і оборотних, а також від рівноваги активів та пасивів підприємства за ознакою функціональною [2].

У СТОВ «Дніпро-Н» існує проблема високого ступеня залежності організації від позикових джерел фінансування. З метою забезпечення фінансової стійкості і більш ефективного використання власного капіталу доцільні такі рекомендації:

1) сформувати резервний капітал у розмірі 25 % від статутного капіталу з розміром щорічних відрахувань 5 % від чистого прибутку, тому що наразі резервний фонд в організації не формується. Цей захід дозволить СТОВ «Дніпро-Н» підвищити частку власного капіталу в структурі балансу підприємства;

2) збільшити прибуток СТОВ «Дніпро-Н», завдяки чому збільшиться частка витрати власного капіталу загалом. Заходи такого характеру можуть бути спрямовані на збільшення стійкості обсягу продажів, поліпшення якості продукції, а також ступінь зниження витрат за рахунок більш раціонального використання матеріальних ресурсів. Збільшити прибуток можливо збільшенням обсягів продажів.

З урахуванням виявлених недоліків СТОВ «Дніпро-Н» можна дати рекомендації, які дозволили б ще поліпшити його фінансове становище:

- необхідно контролювати стан розрахунків з покупцями щодо відстрочених платежів оборотних (прострочених) заборгованостей;

- слід оптимізувати обсяг запасів для зниження строків оборотності повільно реалізованих активів;

- стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованостей: значне перевищення дебіторської заборгованості створює

загрозу фінансовій стійкості підприємства і робить необхідним залучення додаткових поточних джерел фінансування;

- необхідно переглянути склад дебіторів: належить відмовитися від стабільних неплатників і зайнятися пошуком платоспроможних дебіторів;

- за можливості орієнтуватися на більше число споживачів з метою зменшення ризику несплати одним або декількома великими покупцями, варто переглянути договори і знайти кращих партнерів;

- підвищення частки власних коштів в оборотних активах за рахунок зростання нерозподіленого прибутку;

3) іншим заходом, спрямованим на збільшення частки власного капіталу в структурі балансу, можуть бути інші зовнішні джерела формування власних фінансових ресурсів, якими можуть виступати додаткові пайові внески учасників.

Висновки. Проаналізувавши різноманітні підходи до визначення сутності поняття фінансової стійкості, ми визначили, що вона полягає в підтримці стабільного фінансового стану в довгостроковій перспективі з урахуванням динамізму кількісних і якісних показників розвитку суб'єкта господарювання під впливом певних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, в якому він функціонує.

Досліджено, що на фінансову стійкість підприємства впливає величезне розмаїття чинників, які умовно можна поділити на внутрішні і зовнішні.

За змістом та інформаційним забезпеченням розрахунку відносні показники фінансової стійкості доцільно об'єднати у три групи: показники структури капіталу; показники стану оборотних активів; показники стану основного капіталу.

Таким чином, для забезпечення фінансової стійкості і збільшення ефективного використання власного капіталу запропоновано: сформувати резервний капітал у розмірі 25 % від статутного капіталу з розміром щорічних відрахувань 5 % від чистого прибутку; збільшити прибуток товариства, завдяки чому збільшиться частка витрати власного капіталу загалом; збільшити частку власного капіталу в структурі балансу за рахунок зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів, якими можуть виступати додаткові пайові внески учасників.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на дослідження методичних підходів до оцінки фінансової стійкості.

Бібліографічний список

1. Борецька Н. П., Міщенко К. В. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 20. С. 63–66.
2. Гиляровская Л. Т., Лысенко Д. В., Ендовицкий Д. А. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: учеб. для вузов. Москва: ТК Велби, Проспект, 2015. 360 с.
3. Гуменюк А. В. Аналіз фінансової стійкості підприємства та напрями її забезпечення. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer36/564.pdf> (дата звернення: 06.03.2021).
4. Лахтіонова Л. А. Економічна категорія «фінансова стійкість» в сучасному фінансовому аналізі підприємницької діяльності. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2009. Вип. 16(2). С. 327–338.
5. Мамонтова Н. А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості): автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2001. 17 с.
6. Плаксієнко В. Я., Ткаченко О. С. Економічне оздоровлення сільськогосподарських підприємств: специфіка та основні напрями. *Економіка та суспільство*: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 9. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/790/1/Плаксієнко%20В.%20Я.%20Ткаченко%20О.С..pdf> (дата звернення: 07.03.2021).
7. Савицька В. Г. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ: Знання, 2005. 654 с.
8. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз. Київ: Центр учбової літ., 2008. 566 с.

Стаття надійшла 09.03.2021